

Аннотация

Мороз В. П. Наименование предприятия как объект права интеллектуальной собственности. – Статья.

В статье освещаются актуальные проблемы правового регулирования случаев приобретения наименованием юридического лица различительной способности в отношении определенных товаров или услуг возможности отнесения его в таком случае к нетрадиционным объектам права интеллектуальной собственности (средствам индивидуализации), его отличие от традиционного средства индивидуализации – коммерческого наименования. Проанализированы аспекты приобретения прав на такой объект права интеллектуальной собственности, его использования и охраны прав на него, защиты и прекращения соответствующих прав.

Ключевые слова: право на наименование юридического лица, право интеллектуальной собственности, средство индивидуализации, личное неимущественное право.

Summary

Moroz V. P. Company name as the object of the intellectual property law. – Article.

The article actual problem of legal regulation cases of acquisition by the company name that is known as the personal non-property right distinctive character in relation of certain goods and services and the possibility to consider it in such a case as the untraditional intellectual property object (means of individualization) and difference between the company name and trade name is analyzed. The aspects of purchasing rights for such intellectual property object, exercising of such rights and their protection, defending and termination of such rights are shown.

Key words: right to a company name, intellectual property law, mean of individualization, personal non-property right.

УДК 346.52

І. М. Алексєєва

ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОРДОНУ ЯК ОСНОВА МІЖТЕРИТОРІАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

В умовах глобалізації пошук ініціюючих початків росту економічних господарств на прикордонних територіях багато в чому пов'язаний із проблемою їх позиціонування в економічному просторі як конкурентоспроможних. Рішення проблеми визначається двома фундаментальними напрямками досліджень – вивченням зовнішньоекономічної діяльності на території прикордонної зони. Необхідно виділити позитивні та негативні моменти. З одного боку, активізація зовнішньоекономічної діяльності в прикордонній зоні (переважно за рахунок прикордонного співробітництва) дозволяє забезпечити швидкий трансфер праці та капіталу шляхом використання інформаційних технологій, більшого досвіду ефективного менеджменту та мобільності фінансових ресурсів, що створює ефект активізації територіальних господарських процесів, а з іншого – орієнтацію на посилення диспропорцій між міжрегіональними зв'язками в самій країні.

У зв'язку із цим актуальним постає питання вдосконалення стратегічних розробок у галузі міжтериторіального співробітництва, що уможливило в подальшому позиціонувати конкурентоспроможність господарських комплексів на територіях прикордонних зон як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринку.

Основна суть прикордонної зони – у її приналежності до кордону, так би мовити «прикордонності», тому мета цієї статті – проаналізувати господарсько-правовий режим кордону та виділити значення його господарської функції в контексті розвитку зовнішньоекономічних відносин. Кордон стає головною ознакою взаємодії

держав на різних рівнях через їх «відкриття» в умовах глобалізації ринків, насамперед на прикордонних територіях, шляхом запровадження особливого порядку ведення господарської діяльності на цих територіях, який підпадає під визначення спеціального режиму господарювання.

Державний кордон України – це лінія та вертикальна поверхня, яка проходить цією лінією, що визначають межі території України (суші, вод, надр, повітряного простору). Це формулювання загалом відповідає тлумаченню державних кордонів у доктрині міжнародного права [1; 2].

Особливого характеру набуло поняття державного кордону у зв'язку з розпадом СРСР та утворенням замість нього низки незалежних держав. Насамперед слід звернути увагу на досить неповний характер кордонів між нещодавно утвореними незалежними державами: вони були визначені на місці адміністративних кордонів між союзними республіками-суб'єктами СРСР, не було здійснено ні їх делімітації, ні демаркації. Зважаючи на ці обставини, 26 травня 1995 р. учасники Співдружності Незалежних Держав (СНД) підписали Договір про співробітництво й охорону кордонів держав-учасниць СНД (з державами, які не входять до СНД). Головним у цьому договорі було рішення називати кордонами лише ті, що є ділянками державних кордонів учасників Співдружності Незалежних Держав із державами, які не входять до СНД. Такими державними кордонами України є лише кордони з Румунією, Польщею, Угорщиною та Словаччиною.

З метою встановлення на державному кордоні належного порядку Кабінетом Міністрів України визначається прикордонна смуга. У прикордонній смузі встановлюється прикордонний режим, котрим визначається порядок в'їзду, перебування, виїзду з прикордонної смуги, режим пересічення державного кордону в спеціальних пунктах пропуску людей, товарів і транспортних засобів, а також на аеродромах, прикордонних залізничних та автомобільних станціях, морських і річних портах, із метою припинення незаконного пересічення державного кордону України.

Кордони мають важливе значення насамперед тому, що вони належним чином закріплені й визнані, визначають межі державної території, підтверджують право держави (титул) на цю територію. Тобто, зважаючи на такий підхід, кордон виконує лише адміністративну функцію, прикордонна територія підпадає під дію прикордонного режиму. Визначення державного кордону як лінії, що окреслює межі державної території, закріпленої угодами відповідних суміжних країн, залишається загальноновизнаним. Проте в умовах сучасних міжцивілізаційних, міжконфесійних та міжетнічних відносин це поняття більш містке, складне й багатопланове.

З геополітичної точки зору кордон має три основні функції: бар'єрну, контактну та фільтрувальну. Кордон – це й непереборний бар'єр («кордон на замку» часів СРСР), й обопільна зона активної економічної взаємодії («Європа регіонів» на межі ХХ – ХХІ ст.), і своєрідний фільтр, який пропускає корисні для національної економіки комунікації із зовнішнім світом та затримує негативні й шкідливі [11].

У загальнотеоретичному плані цікава типологізація функцій кордону, запропонована відомим швейцарським фахівцем із питань розвитку прикордонних регіонів і транскордонного співробітництва Р. Ратті. Він зазначає: «Кордон містить подвійну концепцію: в один і той же час він може слугувати чинником,

що розділяє різні політично-інституціональні системи, і чинником, що забезпечує контакт між різними соціальними колективами». У першому випадку, як підкреслює Ратті, задум полягає в створенні «лінії розподілу, типової для історичної фази, відомої як Європа держав». У класичному розумінні кордону він виконує функцію «легального контролю, коли його лінія призначена чітко розмежовувати території, що є суб'єктами різних національних законодавств і різних правових систем». Цю функцію Р. Ратті характеризує як «фільтруючу», метою якої є досягнення контролю й управління контактами та зв'язками вздовж кордону. Характеризуючи кордон як «чинник контакту», Р. Ратті зазначає, що в цьому випадку він «скоріше не лінія, а функціональний простір», де мають дотик «різні суспільства та колективи, і тут цілком доцільно вести мову про транскордонні регіони».

Таким чином, виконуючи водночас розділову й контактну функції, кордони, згідно з подальшою типологізацією Р. Ратті, виконують роль бар'єра (превалюючими є фактори відокремлення й закритості, а також ефект економічної ізоляваності), фільтра (кордон у цілому є відкритим, проте виконує фільтруючі функції згідно із завданнями національної політики) і, зрештою, відкритих кордонів, де домінуючою є контактна функція та здійснюється транскордонне співробітництво як складова інтеграційного процесу [6].

Останні два десятиріччя стали важливими в розвитку політичної лімітології. Учені намагаються надати пояснення протиріччю, у межах якого, з одного боку, ми є свідками зменшеної важливості та більшої відкритості кордонів до впливу глобалізації, тоді як з іншого боку, тенденція децентралізації в Західній Європі призвела до швидкого збільшення національних та наднаціональних кордонів [9]. Виходячи з ідеї держави-нації, що домінувала в зовнішній політиці Європи ХХ ст., кордони розумілися як обмеження, що визначають три основні характеристики відповідно до статусу держави: територію, громадянство, орган державної влади. Загалом вважається, що саме кордон з'ясовує міжнародний статус та визначає державу як політичну єдність із територіальним суверенітетом. Через принцип держави-нації державний кордон розглядається в якості кордонів держав. Це порівняння створює головну проблему.

У класичному розумінні кордону він виконує функцію «легального контролю, коли його лінія передбачена для чіткого відмежування території, що є суб'єктами різних національних законодавств та різних правових систем» [3]. З огляду на таке трактування можна одразу дійти висновку, що кордон є певним бар'єром міжтериторіального співробітництва в самій країні та щодо інших країн. Тому кордон є більше ніж обмеженням, що визначає три головні риси приналежності до статусу держави: територію, громадянство та орган державної влади. Вони розмежовують територіальні групи й умовні спільноти на різні рівні (як насправді, так і подумки) та створюють територіальне утворення (області, регіони, провінції та держави). З усього вищевикладеного слідує, що кордони надзвичайно рухливі, політично, соціально та культурно створені в певних історичних умовах; являють собою уявний спосіб поділу на «своїх» і «чужих» для виключення та включення, проводять «розмежувальні» лінії. Таким чином, кордони є ключовою складовою умовного співтовариства та його колективної ідентичності, результатом умовної спільноти та її колективної

ідентичності, результатом взаємодії між різними групами інтересів, що намагаються використати кордони для створення сталих відносин та ієрархій [12]. Однак потрібно взяти до уваги, що кордон – це не лише міжнародно-правовий інститут, що забезпечує недоторканність і цілісність державної території, суверенітет населення, а й продукт діяльності (або суспільної практики в термінах А. Лефера) жителів прикордонних районів, результат тривалого історичного й геополітичного розвитку, важливий символічний маркер етнічної та політичної ідентичності [7, с. 145].

Було визнано важливість прикордонних районів для культурної комунікації між націями як наявний вплив на формування ідентичності прикордонних районів. Кордони відтепер оцінюються як результат взаємодії між суспільними елітами й народами, що живуть на кордоні, та долають свою статичність, стаючи не лише політичними, а й соціально та культурно влаштованими, інтегральними й динамічними. Вивчення кордонів змінилося. Це значною мірою відображає паралельні зміни у функціях кордонів, адже світова політична карта відчула перетворення не лише щодо територіальної конфігурації держав і суверенних територій, а й у функціональній ролі кордонів в умовах глобалізації. Проте на теперішній час державні кордони як лінії, що визначають межі території держав, поступово втрачають своє значення. Причиною того стали процеси міжнародної інтеграції та глобалізації. «Відкриття кордонів» у Європейському Союзі привело до збільшення міграції, потоку товарів, капіталу та інформації через кордони, що змушує переглянути саме визначення терміна «кордон». Сьогодні кордон меншою мірою означає «обмеження», а здебільшого має значення «місце зустрічі, співробітництва, сусідства». Будучи периферіями національних держав, прикордонні території завдяки своєму проміжному становищу вже виступають у якості «центрів розвитку». Подібна зміна статусів та смислів прикордоння певним чином призводить до децентралізації: соціальні утворення, які формуються в межах національних держав, накладаються на економічні, політичні, етнічні периферії сусідньої держави, що фактично руйнує ідею «про повне співпадіння територіальних кордонів та кордонів розповсюдження певної національної ідеї» [8].

Зміни в розумінні значення та ролі кордонів визначили необхідність у прикордонному співробітництві. Воно виникло вже після Другої світової війни, коли крупні транснаціональні корпорації були стурбовані можливістю найбільш вигідного розміщення свого виробництва та створення нових транспортних систем із крупними авіаційними комплексами, портами, залізничними вузлами. Прикордонне й транскордонне співробітництво – явище за сучасним розумінням дуже нове. Розвитку цих процесів тривалий час перешкоджали різні бар'єри. Одним із таких бар'єрів, часто непереборним для народів, які проживають у різних національних державах, був кордон.

У 50-ті рр. ХХ ст. виникла ідея формування певних просторів, які могли б зосередити в собі переваги європейських законодавств, мінімізувати їх недоліки та протиріччя. Ідея втілилася в проєкті єврорегіонів, який було запущено як експериментальний наприкінці 50-х рр., і сьогодні є найбільш «розкрученою» технологією прикордонного співробітництва. Таким чином, значення кордону як адміністративного фактора значно зменшується та зростає його господарська функція

через діяльність транснаціональних компаній. У 2001 р. у світі діяло 63 тис. транснаціональних компаній. Автори книги «Виклик та приховані обіцянки глобалізації» Дж. Майклвейт та А. Вулбридж вважають, що вплив великих компаній на світ знижує зв'язок компаній зі своїм урядом, що змушує фірми більш активно залучати нові технології, оптимізувати управління, і таким чином вирівнює можливості компаній із різних країн на світовому ринку. Оскільки що вплив держав на діяльність бізнесу в багатьох випадках мінімальний, губиться й адміністративне значення державних кордонів [10].

Поступово великого значення набуває транскордонне співробітництво, що передбачає включення в міжнародну взаємодію країн, які не мають загальних кордонів. Воно визначається глобалізаційними процесами та має більш глибокий характер взаємовідносин, ніж прикордонне співробітництво, що змушує наукове суспільство знову й знову переглядати господарське значення кордонів, генеруючи нові методи та підходи до їх визначення.

У межах міжтериторіального співробітництва формується певний економічний простір, що має свої економічні кордони. Питання про пріоритет введення поняття «економічний кордон» має сенс тоді, коли аналізуються кордони діяльності економічних суб'єктів на мікро- та макрорівнях. Однак економічна функція кордону співпадає з економічним кордоном у певній межі в тому випадку, коли дія економічного простору накладається на територію з установленим адміністративним кордоном, що є більш властивим для територій прикордонного співробітництва, ніж транскордонного через установлений адміністративний кордон. У вітчизняній науковій літературі склалася позиція, відповідно до якої поняття економічного кордону було введено німецьким ученим А. Льошем у роботі «Просторова організація господарства» в 1940 р. [4]. Так, книга американського економіста К. Оме, опублікована в 1990 р., заклала теоретичні основи аналізу процесу глобалізації та мала аналогічну назву – «Світ без кордонів». У назві знайшла відображення тенденція, що є характерною для світової економіки за останнє тридцятиліття, зокрема зміна ролі адміністративних кордонів в економічних процесах. Ця зміна в попередні десятиріччя мала різне якісне наповнення. Іншими словами, зміна ролі кордонів ішла поступово. Якщо роль адміністративних кордонів у сучасній світовій економіці має тенденцію до послаблення, то роль економічних кордонів є не такою однозначною [5].

Однак постає питання про те, у чому полягає феномен господарсько-правового режиму кордону як основи міжтериторіального співробітництва. Проблематика прикордонності містить у собі такі протиріччя, характерні для сучасності: глобалізація економіки, що спирається на широку лібералізацію міждержавних економічних відносин, та протекціоністська сутність держави; культурна уніфікація в межах глобалізму та національної (регіональної) ідентичності; багаті (центральні) та бідні (периферійні) країни й райони країн; міжнародна регіональна інтеграція (співробітництво) країн та їх суверенітет; політичні центри, що мають за мету укріпити або зберегти владну вертикаль, та підлеглі їм території, що бажають розширення свої прав і повноважень, зокрема в міжнародній сфері. Таким чином, господарська функція кордону, на відміну від адміністративної, має контактний

характер. Сама «прикордонність» та «контактність» прикордонних територій в умовах економічної глобалізації підкреслює цю функцію кордону.

Контактність виражається у встановленні державних кордонів для переміщення через них товарів, людей, фінансів, інформації. Вона обумовлюється ступенем лібералізації зовнішніх гуманітарних та економічних зв'язків, що регулюються нормативно-правовими актами; розвиненістю інститутів, що забезпечують двосторонні та багатосторонні міжнародні зв'язки (торгові палати й представництва, двосторонні комісії, ради, фонди, асоціації та інші структури зі сприяння розвитку економічних і гуманітарних контактів, консалтингові й посередницькі компанії тощо); рівнем економічного розвитку прикордонних територій та характером їх участі в міжнародних зв'язках.

Завдяки виконанню кордоном своєї господарської функції встановлюється взаємозв'язок господарства певної країни з господарством світосистеми (див. схему) [11]:

У цьому виявляється економічний взаємозв'язок прикордонних територій та самого кордону. Приналежність цих територій до кордону надає їм спеціального статусу «прикордонних», а кордон у свою чергу, залежно від свого бар'єрного контексту в межах «закритості» та «відкритості», регулює прикордонне та транскордонне співробітництво. Лише з моменту запровадження зовнішньо-економічної або міжтериторіальної активності, насамперед шляхом введення різного роду господарсько-правових преференцій на територіях, залучених до міжтериторіальної активності, сутність кордону як адміністративного чинника «розмивається» та надається йому, знову ж через установлення певних господарсько-правових преференцій, господарська функція. Іншими словами, первинне призначення кордону за спроби міжтериторіальної взаємодії – адміністративне обмеження. І лише тоді, коли запроваджується прикордонне та транскордонне співробітництво на прикордонних територіях або інших територіях із метою встановлення на них певних видів пільг (митних, податкових, соціальних та інших) для їх більш гнучкого економічного розвитку, саме в межах співробітництва негативний фактор кордону як адміністративного бар'єра зменшується шляхом установлення спеціального господарського режиму над прикордонним та митним як більш оптимального в умовах розвитку господарської діяльності.

Установлення спеціального господарського режиму впливає на ведення господарської діяльності в межах прикордонної території через перевагу господарсько-

правової сутності кордону над бар'єрною – адміністративною в умовах глобалізації світової економіки. Таким чином, господарська функція кордону є основоположним критерієм для встановлення міжтериторіального співробітництва, правовий аспект якого полягає в тому, що розвиток господарської діяльності під час встановлення міжтериторіального співробітництва не приводить до нових адміністративно-територіальних утворень зі статусом юридичної особи; правове регулювання на територіях-членах міжтериторіального співробітництва здійснюється відповідно до чинного законодавства держави, до якої вони належать; керівні органи територій-членів міжтериторіального співробітництва виконують координаційні функції та не мають владних повноважень, а також не можуть підмінювати органи влади, що діють на території кожного із членів міжтериторіального співробітництва.

Література

1. Закон України «Про державний кордон» // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 2. – Ст. 5.
2. Закон Российской Федерации «О Государственной границе Российской Федерации» // Ведомости СНД и ВС РФ. – 1991. – № 17. – Ст. 594.
3. Андерсон Н.В. Эффективность трансграничного сотрудничества и формирование европейской региональной политики / Н.В. Андерсон [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://bookclub.in.ua/book_486_page_2.
4. Гранберг А.Г. Идеи Августа Лёша в России / А.Г. Гранберг // Пространственная экономика. – 2006. – № 2. – С. 5.
5. Зобова Л.Л. Феномен экономической границы / Л.Л. Зобова // Современные проблемы науки и образования [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.science-education.ru/31-1180>.
6. Студенников И.В. Региональная политика в странах Европы. Уроки для Украины / И.В. Студенников ; за ред. С.С. Максименка. – К. : Логос, 2000. – 171 с.
7. Колосов В.А. Российско-эстонская граница: барьеры восприятия и приграничное сотрудничество / В.А. Колосов, Н.А. Бородулина // Псковский регионологический журнал. – 2006. – № 1. – С. 145–157.
8. Кутузов М.И. Преодоление границ / М.И. Кутузов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.rusrev.org>.
9. Яровой Г.О. Регионализм и трансграничное сотрудничество в Европе / Г.О. Яровой. – СПб. : Норма, 2007. – 280 с.
10. Государственные границы в современном мире размываются [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.interethnic.org>.
11. Кордони держави [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://subject.com.ua>.
12. Creating and Crossing Borders: The State, Future and Quality of Border Studies [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://border.research.glam.ac.uk>.

Анотація

Алексеева И. М. Господарсько-правовий режим кордону як основа для міжтериторіального співробітництва. – Стаття.

Статтю присвячено визначенню господарської функції кордону в контексті розвитку міжтериторіального співробітництва шляхом запровадження особливого порядку ведення господарської діяльності на прикордонних територіях, який підпадає під спеціальний режим господарювання.

Ключові слова: кордон, міжтериторіальне співробітництво, прикордонна територія.

Аннотация

Алексеева И. М. Хозяйственно-правовой режим границы как основа межтерриториального сотрудничества. – Статья.

Статья посвящена определению хозяйственной функции границы в контексте развития межтерриториального сотрудничества путем установления специального порядка ведения хозяйственной деятельности на приграничных территориях, который подпадает под специальный режим хозяйствования.

Ключевые слова: граница, межтерриториальное сотрудничество, приграничная территория.